

№3/2024

ANDIJON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

ADPI
Ilmiy xabarnomasi

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA

Yulbarsova X.A. Bo'lajak sotsiologlarda ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirish tuzilmasi va tavsifi	4
Xushnazarova M.N. Bo'lajak o'qituvchilarni ijtimoiy pedagogik amaliyotga tayyorlashda pedagogika fanining samarali usullaridan foydalanish	10
Raxmedova M.A. Mahmud az-Zamaxshariyning ma'naviy merosidan yoshlarni axloqiy tarbiyalashda foydalanish imkoniyatlari	13
Ismoilov Y.Q. Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarini ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning texnologik masalalari	17
Iminova H.M. Ta'lim tizimiga konsentrlangan ta'limni integratsiya qilishning zamonaviy pedagogik tendensiyalari	20
Muladjanova G.A., Mullajonova M.D. Oliy ta'lim talabalarining sun'iy intellekt tizimlaridan foydalanish kompetentligini takomillashtirish	25
Wang Ping. Exploration of ethnic music elements in chinese piano works	29
Kadirov A.M., Ergasheva Sh.Q. The role of fine arts in installing the values of human dignity in general education pupils	32
Nadirxanova N.A. Enhancing creative competence in students through the steam educational methodology: integrating visual arts and engineering graphics	38
Axmedova D.X. Interfaol usulda rag'batlantirishning o'quvchilar ta'lim-tarbiyasiga ijobiy ta'siri	44
O'rinboyev M. I. Fizika o'qitish amaliyotida metakognitiv faoliyatlarni takomillashtirish	48
Burxonova M.M., Sirojiddinov B.A. Amaliy mashq va masalalarning kontekstual asoslari hamda umumta'lim maktablarda qo'llanilishi bo'yicha pedagogik-metodik aspektlar	51
To'raxonova B.T. Bo'lajak pedagog-psixologlarni tarbiyaviy faoliyatini tashkil etishga tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari	54
O'smanova D.Z. Zamonaviy dars jarayonida adabiy-nutqiy kompetensiyani shakllantirish, ilg'or pedagogik texnologiyalar orqali rivojlantirish	57
Xudoyberganova M.A. Talabalarga adabiyotni o'qitishda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning samarali texnologiyalari	61
Iminova D.N. Innovativ loyihalar vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish motivatsiyasini rivojlantirishning mazmuni	65
Abdulmadjidova M.D. Ilk o'spirinlik davrida mehnatga munosabatning shakllanishi	68
Dushabayeva G.M. Mustaqil ta'limda chizmachilik fanidan kompyuter dasturlarda foydalanishning ahamiyati	71
Utanova V.M. Diskurs tahlili: umumiy ta'rif, metodologiya va misol	75
Qoraboyev J.B., Qoraboyeva N.N. Ingliz va o'zbek tillarida frazeologik ma'no tuzilishi	78
Umarov A.V. Ilmiy-ma'rifiy media loyihalar – talabalarining mediasavodxonligi va axborot madaniyatini rivojlantiruvchi didaktik vosita sifatida	81
Qodirova O.S. Maktabgacha ta'lim yoshida bolalarning ta'lim faoliyatiga faol tashabbuskorlik munosabatini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	86
Aslonov X.Sh. Dasturlangan laboratoriya ishlarida yarimo'tkazgichlarning ta'qiqlangan zona kengligi tushunchasi	89
Bakirov I.H. Boks sport turida musobaqalarning o'tkazish turlari va musobaqa faoliyati	94
Saidg'aniyev S.O. Bolalar uchun sport gimnastikasi	98
Tojiboyeva N.T. Ta'lim muhitida o'zini-o'zi boshqarishda qiyin bo'lgan o'smirlarning hissiy qulayligining psixologik jihatlari	100
Dushabayev D.Sh. Umum ta'lim maktablarda jismoniy tarbiya darslarida zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish	103
Abdullaev G'A. The method of determination of aerobic and anaerobic treshhold by heart rate of athletes in the development of endurance qualities in athletics training (In the case of middle and long distance runners)	106
Qurbonova F.M. Talabalarining jamoada ishlash qobiliyatlarini kollobratsiya asosida shakllantirishning psixologik xususiyatlari	110
Shobduraximova U.T. Tavakallchilikka asoslangan virtual o'yinlar va ularning jamiyatga salbiy ta'siri	113
Hasanova S.K. Development of creative thinking of primary class students based on pirls' flows	115
No'monova A.N. O'zbekiston ta'lim tizimiga tasviriy san'atning rang tasvir yo'nalishini tadqiq etishning dolzarb masalalari	119
Toshtemirov Q.Q. Umumiy o'rta ta'lim maktablari musiqa madaniyati darslarida milliy musiqa merosi "shashmaqom"ni o'rganishning ahamiyati	122
Gofurjanova N.K. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalqaro baholash dasturlaridagi ishtirokning ta'lim sifatini oshirishdagi o'rni	126
IJTIMOIY GUMANITAR FANLAR	
Yusupova S.N., Bakhronov B. Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muamolari	129
Olimova Z.I. Abdulla Avloniyning Turkiston o'lkasidagi jadidchilik harakatiga qo'shgan hissasi	132
Mirzayeva B. Maishiy zo'ravonlikning ijtimoiy-falsafiy mohiyati	134

INTERFAOL USULDA RAG'BATLANTIRISHNING O'QUVCHILAR TA'LIM-TARBIYASIGA IJOBIY TA'SIRI

<https://zenodo.org/records/13292256>

Axmedova D.X.

Andijon davlat pedagogika instituti

Annotatsiya. *Ushbu maqola boshlang'ich ta'limning sifatini oshirishga xizmat qiluvchi metodlardan sanalgan rag'batlantirish metodlarining interaktiv usullarini ishlab chiqish hamda amaliyotga joriy etish masalasi ko'rib chiqilgan. Masalanni epumuu maqsadida qo'llanilgan usullarning o'quvchilar tarbiyasini yaxshilash hamda bilimlarini mustahkamlashdagi ahamiyati va unga erishish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, maqolada tajriba sinov ishlaridan olingan natijalar tahlili hamda interfaol rag'batlantirish usullariga na'munalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *bilim, ko'nikma, malaka, rag'bat, motiv, interfaol usul, metod, texnologiya.*

Аннотация. *Данная статья написана о разработке и внедрении интерактивных методов мотивации, входящих в число методов, служащих повышению качества начального образования, а также о значении используемых методов в совершенствовании обучения учащихся, укреплении их знаний и их достижении пути указаны. Также в статье приводится анализ результатов, полученных в результате пилотажного исследования, и примеры интерактивных методов стимуляции.*

Ключевые слова: *образование, воспитание, знания, умения, компетентность, мотивация, мотивация, интерактивный метод, метод, технология.*

Abstract. *This article discusses about the development and implementation of interactive methods of motivation which serves to improve the quality of primary education. The importance of the methods in improving the knowledge of students and strengthening their outlook are indicated. The article also provides an analysis of the results obtained from the pilot test of the research and examples of interactive stimulation methods.*

Key words: *education, education, knowledge, skills, competence, motivation, motivation, interactive method, method, technology.*

Jahonda ilm-fanga bo'lgan e'tiborning ortishi yangi strategiya va innovatsion ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etishni talab etmoqda. Mamlakatimizda ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar ham ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish va takomillashtirishga yo'naltirilmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev O'qituvchi va murabbiylar kuni munosabati bilan soha vakillariga yo'llagan tabrik nutqida ta'kidlaganidek: "Taraqqiyotning tamal toshi ham, mamlakatni qudratli, millatni buyuk qiladigan kuch ham ilm-fan, ta'lim-tarbiyadir"[1], - degan fikrlari buning yaqqol misolidir.

Bugungi modernizatsiya jarayonlari, islohot va o'zgarishlar natijadorligi maktab ta'limiga yangi avlod kadrlarini yetishtirish, o'quv dasturlari va metodikasini to'liq qayta ko'rib chiqish, maktabni ta'limning keying bosqichlari bilan uzviy bog'lash, maktab infratuzilmazi va undagi ma'naviy muhitni yaxshilash kabi masalalarni takomillashtirishga qaratilmoqda.

Ta'lim sifatining samaradorligini oshirishda interfaol usuldagi o'quv jarayonlarini tashkil etish yuqori natijalar berishini inobatga olgan holda o'quvchilarni interfaol usulda rag'batlantirish orqali ularning tarbiyasini yaxshilash hamda bilim, ko'nikma va malakalarini mustahkamlash bo'yicha tadqiqot ishi olib borildi. O'quvchilarning faoliyatini o'quv-tarbiya jarayonida munosib rag'batlantirish ularning bilim olishga bo'lgan qiziqishlarini, kognitiv faoliyatlarini, ichki motivatsiyalarini oshirishga xizmat qiladi.

Ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchiga pedagogik faoliyatga yo'naltirilgan shaxs sifatida qarash lozim. Rag'batlantirishning samaradorligini ta'minlovchi alohida faoliyat turi sifatida

qarash pedagoglardan o'quvchining rivojlanish maromini boshqarishni talab qiladi. Buning uchun o'qituvchilar rag'batlantirishning interfaol, o'ziga xos xususiyatlarini qo'llash imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak. Yetuk olim Y.P.Ilinning ta'kidlashicha, rivojlanish – ta'lim tarbiya va hatto interiorizatsiya bilan teng tushuncha emas, balki vaqt o'tishi bilan o'z tafakkurini o'zi shakllantiradi, ichki tuyg'ulariga asoslangan holda o'z maqsadlarini belgilaydi va o'z "men"i doirasida harakat qiladi. Bu harakat albatta muammolardan xoli bo'lmaydi [2].

Har qanday davrda rag'batlantirish juda muhim didaktik vosita sanalgan. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida rag'batga bo'lgan ishtiyoq boshqa yoshdagi o'quvchilarga nisbatan kuchli hisoblanadi. Pedagogika tarixiga nazar solsak, barcha tajribalar, o'ziga xos asarlar ta'lim-tarbiya mazmuni va metodlarini to'g'ri qo'llashni, xodisalarga davr talabi asosida yondashni o'rgatadi. Shu sababli tadqiqot yuzasidan ilmiy izlanishlar olib borgan qator olimlarning pedagogik tajribalari o'rganib chiqildi. Mazkur muammo yuzasidan dunyoning juda ko'plab pedagog va psixolog olimlari, shuningdek falsafashunos hamda Sharq mutafakkir olimlarining qator farazlari mavjud. Jumladan, A.S. Makarenko, K.D. Ushinskiy, Sh.A. Amonashvili., S.N. Lysenkova, S V.F.hatalov, B V.P.espalko, G.K.Selevko, N.E.Shchurkova, I.S.Yakimanskaya, Albert Bandura, Alfred Adler, Xaynz Mandl va boshq.

Shalva Aleksandrovich pedagogik donolikning eng sof va eng boy manbalaridan tayanib, pedagogik mahoratini doimo boyitib borishga undaydi. Uning ta'kidlashicha: "Klassiklar o'tmishdan emas, ular bizga kelajakdan kelgan". Bular, pedagogik fikr gigantlari, qayta-qayta Sh.A.Amonashvili ularni o'zining ustozlari deb ataydi. Shalva Aleksandrovich haqida Isaak Nyutonning mashhur aforizmini ifodalash orqali aytish mumkin: "U boshqalardan ko'ra ko'proq narsani ko'radi, chunki u devlarning yelkasida turadi" [3].

Sh.A. Amonashvili muammoli vaziyatlarni yaratish texnologiyasini ishlab chiqdi, bu o'quvchilarni rag'batlantirishga kuchli ta'sir qiladi. Bolalar bilan real, "jonli" ishlash jarayonida u o'ziga qo'yilgan vazifalarni bajarishning oqilona yo'llari va vositalarini, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan tamoyillar va algoritmlar tizimini ishlab chiqdi.

O'qituvchilar barcha o'quv fanlari bo'yicha muvaffaqiyatli o'rganishning shaxsiy ahamiyatini tushunishini rivojlantirishda alohida qiyinchiliklarga duch kelishadi. Agar maktab o'quvchilari kutilayotgan mutaxassislik profiliga yaqin bo'lgan maktab fanlarini o'zlashtirish muhimligini tezda tushunsalar, ular boshqa fanlarni o'zlashtirishning muhimligini tushuntirishlari kerak [4].

O'quvchilarga talablarni qo'yish usuli xulq-atvor qoidalari, barcha fanlar bo'yicha bilimlarni baholash mezonlari, ichki tartib qoidalari va umumta'lim maktabining Ustavi bilan belgilanadi. Shuni yodda tutish kerakki, o'qishdagi burch va mas'uliyatni rag'batlantirish maktab o'quvchilarini tarbiyaviy ishlarni bajarishga o'rgatish usullari, ta'lim talablari bilan uyg'unlashtirilishi kerak, chunki bunday ko'nikmalarning yetishmasligi maktab o'quvchilarining o'qishda orqada qolishiga olib kelishi mumkin va shunga mos ravishda, intizomni buzish. Bu yerda boshqa o'quvchilar va o'qituvchilarning o'rnaklari muhim rol o'ynaydi.

Maktab o'quvchilarini rag'batlantirish usuli ularning xulq-atvorida, ta'lim faoliyatida bilim, ko'nikmalarini saqlash va rivojlantirish uchun qo'llaniladi. Mukofotlar doirasi juda xilma-xildir. Ta'lim jarayonida bu o'qituvchini maqtash, bahoni oshirish va hokazo. vaziyatlar. Faqatgina turli xil rag'batlantirish usullarini uning birligida mohirona uyg'unlashtirish maktab o'quvchilarini o'qitishning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Bugungi kunda rag'batlantirish metodiga yangicha nazar bilan qarash zarur. Bunda rag'batlantirishni o'quvchini o'z-o'zini tarbiyalash va bilimlarini mustahkamlash bilan bog'liq holda amalga oshirish lozim, degan farazga tayanamiz. Rag'batlantirishning o'rnini shu tarzda belgilash o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro hamkorlikdagi faoliyatini ta'minlash, o'qituvchiga o'z kasbiy vazifalarini sitqidildan bajarish, o'quvchiga esa o'z-o'zini tarbiyalash, baholash, nazorat qilish, va olgan bilimlarini mustahkamlashga yo'naltirilgan faoliyatni amalga oshirish imkonini beradi.

Tadqiqotni amaliyotga joriy etish, tajriba sinov ishlarini olib borish jarayonining ob'yektlaridan biri sifatida Farg'ona viloyati, Farg'ona shahar Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi tasarrufidagi 10-umumta'lim maktabi 3-sinf o'quvchilari tanlab olindi.

2023-2024-o'quv yilining 1-choragida tadqiqot yuzasidan amaldagi holatni o'rganish uchun tajriba-sinov ishlari bosqichma-bosqich amalga oshirildi.

1-bosqich: Tashkiliy tayyorgarlik bosqichi bo'lib, bunda maktabga tashrif buyurilib, boshlang'ich sinf o'qituvchi va o'quvchilardan rag'batlantirishning an'anaviy hamda interfaol usullaridan foydalanishning mavjud holati o'rganildi. Tajriba hamda nazorat guruhlari tanlab olindi.

2-bosqich: Qayd qiluvchi bosqich esa ikki xil usulda amalga oshirildi:

1- o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalari hamda aqliy faoliyatini tekshirish maqsadida 10 ta savoldan iborat test sinovi o'tkazildi. O'quvchilardan olingan test sinovi natijalari 1-jadvalda ko'rsatilgan.

2- O'quvchilarning o'z-o'zini tarbiyalash, o'ziga bo'lgan munosabatini aniqlash maqsadida "o'z-o'zini baholash" so'rovnoma o'tkazildi.

Tajriba guruhidagi o'quvchilardan olingan testlar natijasida sinfdagi bilimi yuqori baholangan o'quvchilar 42%, o'rta darajadagi o'quvchilar 33%, past darajadagi o'quvchilar esa 24% ni tashkil etdi. O'quvchilarning o'z-o'zini baholashini aniqlash bo'yicha o'tkazilgan so'rovnoma natijalari esa o'ziga yuqori baho berish 63,5%, o'ziga adekvat (to'g'ri) baho berish 27%, o'ziga past baho berish esa 9,5% ni tashkil etdi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi bo'lgan rag'batlantirishning interaktiv usullari hamda ularni o'quv-tarbiya jarayonida qo'llash texnologiyalari ishlab chiqilib tajriba guruhlarida 1-3-choraklar davomida amaliyotga joriy etildi. Quyidagi interaktiv rag'batlantirish usullari shular jumlasidandir.

O'lchov birliklari orqali rag'batlantirish [5]. Bunda o'quvchilar o'z-o'zini baholaydi. Buning uchun dastlab o'quvchilarning dars davomidagi faolligi va darsga qatnashishiga qarab o'qituvchi o'quvchilarga o'lchov birliklari yozilgan kartochkalar tarqatadi. Dars so'ngida o'quvchilar o'zi to'plagan ballarni o'lchov birliklarining turli kattaliklarida ifodalab beradi. Eng ko'p o'lchovga ega bo'lgan o'quvchilar turli nominatsiyalarda mukofotlanadi. Bunday rag'bat kartochkalarini murakkablashtirmaslik uchun uzunlik, og'irlik va vaqt o'lchovi birliklaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Rag'bat kartochkalari dizaynini tanlash har bir pedagogning o'z ixtiyorida.

Mazkur metodni 1-, 2-sinflar uchun esa soddaroq variantidan foydalanish mumkin. 5 baho - 5sm, 4 baho - 4 sm, 3 baho - 3 sm va hk. kabi belgilansa, dars so'ngida o'quvchilar o'zlari to'plagan ballarini kattaroq o'lchovi birliklari masalan detsimetrlarda ifodalaydi.

Masalan: 45 sm = 4 dm,5sm; 16 sm= 1 dm,6sm; 29sm=2dm,9sm.

3-4- sinflar uchun esa uzunlik o'lchov birliklaridan kilometr, og'irlik o'lchovlaridan sentner, tonnalaridan, vaqt o'lchov birliklaridan minut, soat, sutka kabi o'lchovlardan foydalanish mumkin.

Bu usulning afzalliklari shundaki, o'quvchilarning uzunlik, og'irlik hamda vaqt o'lchov birliklari haqidagi bilimlari mustahkamlanadi. O'zlashtirishi pastroq bo'lgan o'quvchilar ham darsga nisbatan qiziqishi ortib, o'z potensialiga qaraganda ancha yuqori natijalarni qayd etadi. Metodni matematika darslaridan tashqari boshqa darslarga tatbiq etish ham maqsadga muvofiq. Chunki o'quvchi biroz o'zlashtirishi qiyinroq bo'lgan o'lchov birliklari mavzusini har doim yodda saqlashi mumkin.

Farg'ona shahar 10-umumta'lim maktabi 3-sinf o'quvchilarida yuqoridagi kabi metodlarni qo'llash davomida o'quvchilarda ta'lim olishga nisbatan ichki motivatsiyasi va o'z-o'ziga bo'lgan ishonchining ortishi bilan bir qatorda o'quv jarayoni davomida olgan bilimlari mustahkamlanib borishiga erishildi.

2023-2024-o'quv yilining 3-chorak so'ngida o'quvchilardan takroriy test hamda sso'rovnoma olindi va tahlil qilindi. Bunda interfaol usuldagi rag'batlantirishlar joriy etilgan 3-"B" sinfida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalari yuqori darajasi 43% dan 60% ga, o'rta darajasi 33% dan 30% ga, past darajasi esa 24% dan 10% ga o'zgargan. Shuningdek o'quvchilarda o'z-o'ziga baho berishning eng maqbul adekvat (to'g'ri) darajasi 27% dan 60% ga oshgan. O'quvchilarda o'z-o'ziga adekvat(to'g'ri)baho bera olish ko'nikmalari rivojlangan.

Rag'batlantirish orqali o'quvchilar tarbiyalash va ularning bilimini mustahkamlash o'ziga xos pedagogik jarayon bo'lib, muayyan tamoyillar asosida tanlangan aniqmazmunga ega bo'ladi. O'quvchilarni interfaol usulda rag'batlantirish orqali ularning bilimini mustahkamlash jarayonining mazmuni o'quvchining qiziqishlari, intilishlari va ehtiyojlariga mos tarzda tanlanadi va amalga oshiriladi. Shuningdek, interfaol usulda rag'batlantirish orqali o'quvchilarni tarbiyalash va ularning bilimini mustahkamlash jarayonida tarbiyachilar o'ziga xos didaktik vositalar, usullar, metodlar va pedagogik shart-sharoitlardan maqsadga muvofiq tarzda foydalanganlarida kutilgan samaradorlikka erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Ta'lim-tarbiya tizimi: taraqqiyotning yangi bosqichi muhokamasidagi nutqi. 02.11.2020. <https://www.sbtsue.uz/uz/news/view/324>
2. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. — СПб.: Питер, 2002 — 512 с: ил. — (Серия «Мастера психологии»)
3. Rasulova Y., Maqsudova D. Tarbiyaviy ishlar metodikasi (o'quv qo'llamna). - T. : "Sanostandart" nashriyoti. 2012 y. - 96 bet.
4. Berdiyeva M.M. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining pedagogik qo'llab-quvvatlash asosida intellektual imkoniyatlarini rivojlantirish. Ped.fan. bo'yicha fal. dok.... diss. -T.: 2020. - 169 b.
5. Axmedova D.X. O'quvchilarni interfaol usulda rag'batlantirish orqali tarbiyalash va intellektini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari (boshlang'ich sinflar misolida). Jamiyat va innovatsiyalar. - 2023. № 9. B. 121-127. ISSN 2181-1415

UO'K: 371.322.8

FIZIKA O'QITISH AMALIYOTIDA METAKOGNITIV FAOLIYATLARNI TAKOMILLASHTIRISH

<https://zenodo.org/records/13292262>

O'rinboyev Muxammadzoxir Iqboljon o'g'li
Andijon davlat pedagogika instituti

Annotatsiya. Ushbu maqolada fizika o'qitish amaliyotida metakognitiv faoliyatlarni faollashtirish usullari va ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati o'rganiladi. O'quvchilarning fizika faniga bo'lgan

